

เราพร้อมก่อนภัยพิบัติมาเยือน

ทำอย่างไรชุมชนของเราจึงจะพร้อม ก่อนภัยพิบัติ มาเยือน

สองพันกว่าปีมาแล้ว ชนงู ว่า "รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง" เขา ในทำนองเดียวกัน เมื่อเราจะอยู่กับภัยพิบัติ เราก็ต้องรู้จักภัยพิบัติ ต้องรู้ลักษณะของภัยแต่ละชนิด ต้องรู้ผลกระทบ รู้ปัญหาที่จะเกิด รวมทั้งเรียนรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับภัยพิบัติในอดีต ทั้งหมดนี้ เพื่อใช้เป็นตัวช่วย ในการวางแผนป้องกันและลดความสูญเสียจากภัยพิบัติในตำบลหมู่บ้านของเรา หลักสำคัญก็คือ พี่น้องในพื้นที่เสี่ยงภัยต้องเรียนรู้ลักษณะรูปแบบ ช่วงเวลาของภัยพิบัติที่เสี่ยงเป็นประจำ รู้วิธีชะลอโอกาสเกิดภัย รู้วิธีป้องกันไม่ให้ภัยเกิดขึ้น รู้วิธีระงับไม่ให้ภัยลุกลามใหญ่โต รู้วิธีช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นโดยตนเองปลอดภัย มีความสามัคคี ร่วมกันใช้ความรู้ความชำนาญและประสบการณ์มาวางแผนเตือนภัย แขนอพยบ ช่วยเหลือ แขนฟื้นฟู หลังประสบภัย รวมทั้งหมั่นทบทวนความรู้ ฝึกซ้อมปรับปรุงแผนให้ทันสมัยอยู่เสมอ แม้จะยังไม่เกิดภัยพิบัติ โดยการเรียนรู้อดีต เฝ้าระวังปัจจุบัน ลดความสูญเสียในอนาคต

สามสิบกว่าปีมานี้ อาจารย์พงศ์กฤษณ์ เสนิงวงศ์ ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับภัยพิบัติว่า

“ ภัยพิบัติ แบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆก็พอ คือ ภัยจากธรรมชาติ และภัยจากมนุษย์ แต่ต้องรับรู้ไว้ว่า ภัยทั้งสองกลุ่ม สามารถกระตุ้น กันและกัน ให้อุบัติขึ้น รวมทั้งสามารถส่งเสริมอำนาจการทำลายล้าง ให้รุนแรงขึ้น ”

นอกจากนี้แล้ว อาจารย์พงศ์กฤษณ์ เสนิงวงศ์ ยังเน้นลักษณะสำคัญไว้อีกอย่างคือ **“ภัยธรรมชาติเป็นภัยที่มีลักษณะซ้ำ ซึ่งจะอุบัติขึ้น ซ้ำๆพื้นที่ ซ้ำๆช่วงเวลา ซ้ำๆรูปแบบ ทั้งลักษณะการเกิดและการทำลาย แตกต่างกันตรงที่จะมีความรุนแรงมากหรือน้อยกว่าครั้งที่ผ่านมา ทำให้เราสามารถเตรียมพร้อม ใช้ผลสำรวจ ตรวจสอบ เฝ้าระวัง มาวางแผนจัดการเพื่อป้องกันและลดความสูญเสีย ได้ก่อนถึงฤดูกาลที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้ยกเว้นในปีที่มีปรากฏการณ์ เอลนีโญ หรือ ลานีญา เพราะจะเกิดภัยธรรมชาตินอกฤดูกาล ส่วนภัยจากมนุษย์ เป็นภัยที่ไม่มีรูปแบบหรือลักษณะประจำ ไม่มีแม้กระทั่งช่วงเวลา ที่จะอุบัติขึ้น เนื่องจากไม่สามารถคาดเดาจิตใจผู้ก่อการได้ จึงต้องเฝ้าระวังและเตรียมพร้อม**

ตลอดเวลา ที่ยังมีชีวิต ” ต่อจากนี้ไปจะกล่าวถึงภัยพิบัติเฉพาะที่เกิดบ่อยๆในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่ความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติ อุทกภัย วาตภัย แผ่นดินไหว ไฟป่า และการช่วยเหลือผู้ประสบภัย **เนื้อหาต่อไปนี้อินนุญาติให้ท่านผู้อ่านเผยแพร่ได้ ไม่สงวนลิขสิทธิ์** ไม่ว่าจะเอาไปพิมพ์แจกจ่าย หรือ เอาไปออกกระจายเสียงตามสายเป็นตอนๆ ก็ได้ อ้างอิงข้อมูลให้เครดิตอาจารย์พงศ์กฤษณ์ บ้าง ก็จะเป็นคุณอย่างสูง **ขอเพียงอย่าลอกเอาไปขาย**

ในโลกแห่งความเป็นจริงถ้าพวกเราทุกคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภัยพิบัติ มากๆ ชุมชนของเราย่อมมีความพร้อม ในการป้องกันและช่วยเหลือ ครอบครัว ของเรา ได้มากเท่านั้น เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น พวกเราทั้งหมดย่อมปลอดภัย ความเสียหายย่อมลด น้อยลง งบประมาณที่จะต้องนำมาใช้กับการป้องกัน บรรเทาสาธารณภัย ในการฟื้นฟูก็ ลดลง เมื่อการใช้งบประมาณลดลง ภาครัฐก็สามารถนำงบประมาณไปพัฒนา ประเทศชาติในด้านอื่นๆได้

ก่อนจะเข้าเรียนรู้ลักษณะของภัยพิบัติ และภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นบ่อยๆใน ประเทศไทย ได้แก่ อุทกภัย วาตภัย ภัยหนาว ภัยแล้ง ไฟป่า และ แผ่นดินไหว (ส่วนภัย จากฝีมือมนุษย์จะแยกเขียนไว้ในเล่มต่อไป) เราจำเป็นต้องเรียนรู้ความแตกต่างของภัย พิบัติ อาจารย์พงศ์กฤษณ์ เสนิงค์ กล่าวว่า ภัยจากธรรมชาติที่ว้ายากๆนั้นยังเข้าใจ และติดตามเฝ้าระวังได้ง่ายกว่าภัยจากฝีมือมนุษย์ เพราะ **“ภัยจากมนุษย์ เป็นภัยซึ่งยาก ที่จะเฝ้าระวัง คาดหมาย ทำนาย หรือพยากรณ์ล่วงหน้า เพราะสามารถอุบัติขึ้นเมื่อไหร่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับผู้กระทำ ส่วน ภัยธรรมชาติ เป็นภัยที่สามารถเฝ้าระวัง คาดหมาย ทำนาย หรือพยากรณ์ล่วงหน้า เพราะจะอุบัติขึ้นซ้ำๆช่วงเวลา ซ้ำๆพื้นที่ ซ้ำๆทั้งรูปแบบการเกิด และลักษณะการทำลาย จะแตกต่าง ก็เพียง จะรุนแรงหรือเบาบางกว่า เหตุการณ์ครั้ง ที่แล้วมา เท่านั้น แม้อันปีที่มีปรากฏการณ์ เอลนีโญ หรือ ลานีญา จะเกิดภัยธรรมชาตินอก ฤดูกาล ก็ยังสามารถ เฝ้าระวัง ตรวจสอบ และเตือนภัยได้ล่วงหน้า เสมอ ”**

* พงศ์กฤษณ์ เสนิงค์ นักวิจัยแห่งชาติ วิทยากรอิสระ

มือถือ 089-779-0811 โทร. 02-393-7213 โทรสาร 02-745-2315

ความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติ

* อาจารย์ พงศ์กฤษณ์ เสนีวงศ์

ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการเกิดภัยพิบัติอยู่ตลอดเวลา ที่ทำความเสียหายบ่อยครั้ง แต่ที่ทำเสียหายจำนวนมากคือ ภัยจากมนุษย์ อันเกิดจากอุบัติเหตุจากการจราจร แบ่งออกเป็น 5 ทาง ได้แก่ ทางบก(อุบัติเหตุทางถนน มีทุกวัน เสียหายมากที่สุด) ทางน้ำ(อุบัติเหตุทางเรือ) ทางอากาศ(อากาศยาน) ทางราง(รถไฟ รถไฟฟ้า) และทางใต้ดิน(รถไฟฟ้าใต้ดิน) ภัยอันเกิดจากอัคคีภัย จะมีทุกชั่วโมงเพียงแต่ผู้ประสบภัยดับไฟได้เอง ไฟไม่ลุกลามใหญ่โตมาก ไม่ได้แจ้งความเป็นทางการ และ ภัยจากอุบัติเหตุในโรงงาน ภัยในที่ทำงาน ที่พักอาศัย ในโรงเรียน ภัยจากการ ลัก วิ่ง ชิง ปล้น ภัยจากการก่อการร้าย ก่อวินาศกรรม ในพื้นที่สาธารณะต่างๆ รวมไปถึง ภัยทางเศรษฐกิจ การพนัน ยาเสพติด โรคระบาดในคน ในสัตว์และอาหารเป็นพิษ เป็นต้น

ส่วนภัยจากธรรมชาติในประเทศไทย มีน้อย ถ้าเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน แต่เมื่ออุบัติขึ้นครั้งใดจะมีความเสียหายมากและทำลายพื้นที่กว้างขวาง เพราะไม่ได้นำสถิติประวัติการเกิดในอดีตมาศึกษาปรากฏการณ์ ช่วงเวลา ช่วงซ้ำ รูปแบบการอุบัติ ลักษณะการทำลาย ผลกระทบ และภัยพิบัติซ้ำซ้อน มาศึกษาหาปัญหาในอดีต เพื่อหาวิธีป้องกันและลดความสูญเสียในอนาคต เช่น ภัยที่เกิดจากฝนตกหนักต่อเนื่องจนเกิดน้ำป่าไหลหลาก แผ่นดินเลื่อนถล่ม น้ำท่วมไหลเชี่ยว น้ำท่วมสูงเป็นเวลานาน ภัยจากลมพายุตลอดจนภัยที่เกิดจากสภาวะของอากาศร้อนจัด ความแห้งแล้งของอากาศ ที่ทำให้ผู้ประสบภัยต้องได้รับบาดเจ็บพลัดพรากจากกัน ได้รับความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ บางครั้งเกิดการขาดแคลนอาหารที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ เราจึงควรจะสนใจศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความรู้และแนวความคิดในการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น เพื่อลดอันตรายและความเสียหายที่เกิดจากภัยพิบัติดังกล่าว

เพื่อให้เกิดความรู้และแนวความคิดในการร่วมกันลดความสูญเสียจากภัยพิบัติ ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภัยพิบัติ โดยทั่ว ๆ ไปดังต่อไปนี้คือ

- ภัยพิบัติคืออะไร
- ภัยพิบัติแบ่งออกเป็นกี่ประเภท
- ผลกระทบจากภัยพิบัติมีอะไรบ้าง
- ระยะของภัยพิบัติ

1. ภัยพิบัติคืออะไร

ภัยพิบัติ (Disaster) เป็นภัยที่เกิดขึ้นแก่สาธารณชน ซึ่งมีความหมายตาม มาตรา 4 ของ พระราชบัญญัติป้องกันภัยพลเรือน พ.ศ. 2550 ให้นิยาม

“สาธารณภัย” หมายความว่า อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง โรคระบาดในมนุษย์ โรคระบาดสัตว์ โรคระบาดสัตว์น้ำ การระบาดของศัตรูพืช ตลอดจนภัยอื่น ๆ อันมีผลกระทบต่อสาธารณชน ไม่ว่าจะเกิดจากธรรมชาติ มีผู้ทำให้เกิดขึ้น อุบัติเหตุ หรือเหตุอื่นใด ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายของประชาชน หรือความเสียหายแก่ทรัพย์สินของประชาชน หรือของรัฐ และให้หมายความรวมถึงภัยทางอากาศ และการก่อวินาศกรรม

คำว่า สาธารณภัยที่กล่าวมานั้น ประกอบด้วยลักษณะสำคัญต่าง ๆ ดังนี้คือ.-

- 1.1 เป็นภัยที่มีผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมแก่กลุ่มชนหลายกลุ่ม
- 1.2 เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ อาจเกิดอย่างฉับพลัน หรือค่อย ๆ เกิดขึ้น
- 1.3 เป็นอันตรายต่อชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของผู้ประสบภัย
- 1.4 ทำความเสียหายแก่เศรษฐกิจของประเทศ
- 1.5 เกิดความต้องการในสิ่งจำเป็นในการครองชีพอย่างรีบด่วนสำหรับผู้ประสบภัย

ผู้ประสบภัย

2. ภัยพิบัติแบ่งออกเป็นกี่ประเภท

พิจารณาตามลักษณะการเกิดภัยพิบัติ แบ่งออกเป็นสองประเภทคือ เกิดจากธรรมชาติและเกิดจากกระทำของมนุษย์ ถ้าพิจารณาตามสถานการณ์จะแบ่งเป็นภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในสภาวะปกติ สภาวะฉุกเฉิน และสภาวะสงคราม

การแบ่งประเภทตามลักษณะการเกิดแบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้คือ

2.1 ภัยพิบัติจากธรรมชาติ (Natural Disaster) เป็นภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน

(1) ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นตามฤดูกาล หรือจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ

- วาตภัย เป็นภัยที่เกิดจากความเร็วของลม เช่น พายุไต้ฝุ่น พายุ โชน ร้อน พายุฤดูร้อน พายุฟ้าคะนอง
- อุทกภัย เป็นภัยที่เกิดจากฝนตกหนัก เช่น น้ำป่าไหลหลาก น้ำท่วมในฤดูฝน คลื่นจากพายุซัดฝั่ง เขื่อน ฝาย พัง
- คลื่นความร้อน เป็นลักษณะของอากาศที่มีอากาศร้อนจัด ผิดปกติ
- อากาศหนาวผิดปกติ เช่น ภาคน้ำแข็งและภาคน้ำค้างแข็งเหนือ จะมีอากาศหนาวในบางปี ต่ำกว่าศูนย์องศาเซลเซียส
- ฝนแล้ง เนื่องจากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้เกิดความเสียหายต่อพืชพันธุ์ทางการเกษตร เกิดความขาดแคลนอาหารและน้ำ

(2) ภัยพิบัติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นผิวโลก ทำให้เกิดภัยพิบัติ

- แผ่นดินเลื่อนหรือแผ่นดินถล่ม เป็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นดิน ทำให้เกิดการไหวและการสั่นสะเทือน หรือเมื่อมีฝนตกหนักบริเวณเทือกเขาที่มีพื้นดินขาดต้นไม้หรือพืชคลุมดินที่ไม่มีการยึดเหนี่ยวของพื้นผิวดิน อาจทำให้พื้นผิวดินพังทลายลงมาทับบ้านเรือน ตามบริเวณเชิงเขา

- แผ่นดินไหว เป็นการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีการสั่นสะเทือนเป็นคลื่นติดต่อกันจากจุดศูนย์กลางออกไปทุกทิศทางทำให้บ้านเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างพังทลาย ถ้าเกิดแผ่นดินไหวรุนแรงข้างใต้พื้นท้องทะเลอาจทำให้เกิด คลื่นใต้น้ำ (Tsunami) ซัดเข้าโจมตีฝั่งได้

- ภูเขาไฟระเบิด(ผลกระทบมาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่นอินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์) คือการระเบิดของแรงดันจากความร้อนภายใต้พื้นผิวโลกมีการพ่นลาวา และเกิดการสั่นสะเทือนของภูเขาและพื้นควันที่เป็นพิษกระจายออกไปทั่วอาเซียน

(3) ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นตามลักษณะสภาพของภูมิประเทศ

- อุทกภัย เป็นภัยที่เกิดจากน้ำท่วมในบริเวณพื้นที่ที่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล มักจะมีน้ำท่วมเป็นประจำ และในบริเวณที่ลุ่ม
- ดินถล่ม หินถล่ม เป็นการถล่มทลายของก้อนหิน ดินหรือโคลน เมื่อชุ่มน้ำฝนมีน้ำหนักมากอาจเลื่อนไหลลงมาทับบ้านเรือนและผู้คนบริเวณเชิงเขา

(4) ภัยพิบัติที่เกิดจากเชื้อโรคและภัยพิบัติที่เกิดจากสัตว์และแมลง ได้แก่

- การระบาดของโรค เช่น อหิวาตกโรค ไข้สมองอักเสบ โรคเอดส์ เมื่อมีแหล่งแพร่เชื้อ หรือมีภูมิคุ้มกันต่ำ
- ภัยจากสัตว์หรือแมลง เช่น หนูนา หรือตั๊กแตนที่มีจำนวนมากทำให้เกิดความเสียหายแก่พืชไร่ อาจเกิดการขาดแคลนและอดอยาก

2.2 ภัยพิบัติที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ (Manmade Disaster) เนื่องจากสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์เพื่อความสบาย หรือเพื่อการสงคราม

(1) ภัยจากอุบัติเหตุทางคมนาคม เช่น

- ทางบก เช่น รถชนกัน รถพลิกคว่ำ รถตกเหว รถไฟตกราง
- ทางน้ำ เช่น เรือล่ม หรือเรือชนกัน
- ทางอากาศ เช่น เครื่องบินตก เครื่องบินชนกัน เครื่องบินระเบิด

(2) ภัยจากการก่อสร้าง เช่น การก่อสร้างที่ไม่คำนึงถึงความปลอดภัย การพังทลายของอาคารที่ได้ก่อสร้างผิดแบบ ผิดเทศบัญญัติ มีการต่อเติมอาคารจนฐานรากไม่สามารถทานน้ำหนักได้

(3) ภัยจากการประกอบอุตสาหกรรม เช่น การระเบิดของท่อก๊าซหรือท่อแก๊สภายในโรงงาน หม้อไอน้ำระเบิด สารเคมีลูกไฟไหม้เกิดควันที่เป็นพิษ ปฏิกริยาอนุกรมการรั่วไหลของสารกัมมันตรังสี ภัยจากขยะเคมี รังสี ที่ไม่มีสัญชาติ

(4) ภัยจากการขัดแย้งทางลัทธิ หรือการก่ออาชญากรรม ในที่สาธารณะ เช่น การวางระเบิดในสถานที่ชุมชน ในสถานที่ราชการ และภัยจากอาชญากรข้ามชาติ

(5) ภัยที่เกิดจากจลาจล เป็นภัยที่เกิดจากการที่ชุมชนมีการขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ทำให้เกิดการยกพวกปะทะกัน หรือเผาอาคาร บ้านเรือน สถานที่ราชการ เช่น การจลาจล เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 "วันมหาวิปโยค" วันที่ 17 พฤษภาคม 2535

"พฤษภามิพ"และ วันที่ 19 พฤษภาคม 2554"วันทหารกระชับพื้นที่ราชประสงค์"
ความถี่ของการเกิดภัยและความรุนแรงมากขึ้น

(6) ภัยจากการปะทะด้วยกำลังอาวุธ เช่น การก่อการร้าย สงครามกองโจร สงครามเต็มรูปแบบ เช่น สงครามโลก ครั้งที่ 1 และ 2 สงครามในตะวันออกกลาง อาวุธชีววะ เคมี รั้งสี สารพิษและ เชื้อ โรค

ภัยพิบัติบางอย่างอาจเกิดจากการกระทำของมนุษย์ หรือ เกิดจากธรรมชาติ หรือทั้ง ธรรมชาติและมนุษย์มีส่วนร่วมทำให้เกิดภัยรุนแรงขึ้น เช่น

- ไฟไหม้ป่า อาจเกิดจากการที่ฟ้าผ่าต้นไม้ เกิดการลุกลามไหม้ป่า เกิดจากการเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ หางของป่า ไฟจากความประมาทของนักท่องเที่ยว
- อุทกภัย เกิดฝนตกหนักเหนือเขื่อนและการพังทลายของเขื่อนจากการก่อวินาศกรรม บริเวณใต้เขื่อน
- อัคคีภัย เกิดการลุกลามไหม้ขึ้นได้เองของสารเคมี ไฟฟ้าลัดวงจรหรือเกิดจากการลอบวางเพลิง
- การระบาดของโรคติดเชื้อ เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและจากสงครามเชื้อโรค

3. ผลกระทบที่เกิดจากภัยพิบัติ มีอะไรบ้าง

ภัยพิบัติไม่ว่าจะเกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์ ย่อมทำความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและของประเทศชาติ ความสูญเสียจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

3.1 ประชาชนในชุมชนที่ประสบภัยนั้นมีความรู้ความเข้าใจในการควบคุมป้องกันภัยมาก หรือน้อย

3.2 สภาพแวดล้อมของชุมชนนั้นเอื้ออำนวยให้ภัยพิบัติมากหรือน้อย

3.3 ความรุนแรงของภัยมีมากหรือน้อย

ตัวอย่างเช่น เมื่อเกิดพายุไต้ฝุ่นขึ้น ถ้าชุมชนนั้น ๆ ไม่มีแนวทางหรือแผนในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ รวมทั้งประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจและไม่เชื่อฟังคำเตือนประกาศของทางราชการ ไม่ได้ฟังคำเตือนจากทางราชการ ไม่ได้อพยพไปสู่ที่ปลอดภัย กรณีพายุไต้ฝุ่นเกย์ เมื่อวันที่ 3 - 4 พฤศจิกายน 2532 ประชาชนไม่อพยพไปอยู่ในที่ปลอดภัย ชาวเรือ ชาวประมงไม่ฟังคำเตือนของทางราชการ ออกหาปลาใน

ระยะเวลาที่มีพายุลมแรง จึงตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกทำลายอย่างรุนแรง เมื่อภัยพิบัติเกิดขึ้นแล้ว ถ้าไม่สามารถที่จะช่วยเหลือผู้ประสบภัย ความสูญเสียย่อมมีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว และจะสร้างปัญหาให้แก่ประชาชน สังคมและประเทศชาติอย่างมากมาย ดังต่อไปนี้

(1) ความเสียหายที่เกิดจากภัยพิบัติ มีดังต่อไปนี้

- ความเสียหายทางเศรษฐกิจ เช่น ภัยจากแผ่นดินไหว ทำให้

อาคารบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรมถล่มทลาย เส้นทางคมนาคมขนส่ง ถนน ทางรถไฟ เสียหาย ทำให้การติดต่อขนส่งสินค้า และการผลิตสินค้าหยุดลง เกิดความจำเป็นในการดำรงชีพ ประเทศต้องสูญเสียเงินไปฟื้นฟูบูรณะอย่างมากมายกว่าจะกลับคืนสู่สภาพปกติ จึงเกิดการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ

- ความเสียหายด้านเกษตรกรรม เช่น ทำให้ข้าวและพืชผลทางเกษตรเสียหายเกิดความขาดแคลนและอดอยาก

- ความเสียหายทางด้านอุตสาหกรรม เช่น เมื่อเกิดเพลิงไหม้ทำให้เกิดการสูญเสีย วัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการผลิต การหยุดกิจการ ทำให้คนว่างงาน สินค้าขาดตลาด

- ความเสียหายต่อทรัพย์สิน ความสูญเสียทรัพย์สินของทางราชการ และของประชาชนขึ้นอยู่กับประเภทของภัยพิบัติ ความรุนแรงของภัยพิบัติที่เกิดขึ้น

- ความเสียหายต่อร่างกายและชีวิต เช่น ทำให้เกิดบาดเจ็บ เจ็บป่วย และสูญเสียชีวิต

(2) ปัญหาที่เกิดจากภัยพิบัติ มีดังต่อไปนี้

- ทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การที่โรงงานอุตสาหกรรมถูกไฟไหม้ คนว่างงานและทำให้สินค้าขาดตลาด และราคาสินค้าแพงขึ้น

- ทางการเมืองและการปกครอง เช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติที่รุนแรง ถ้าทางราชการที่เกี่ยวข้องไม่รีบแก้ไขช่วยเหลือประชาชน จะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกที่ไม่พอใจฝ่ายบริหาร และรัฐบาลจะถูกโจมตีจากฝ่ายค้าน

- ทางด้านสาธารณสุข เช่น เมื่อเกิดโรคระบาด รัฐต้องให้การรักษาพยาบาล การควบคุมและป้องกันการแพร่กระจายของโรค

- ทางด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การขนส่ง เมื่อภัยพิบัติได้ทำลายระบบการประปา ระบบไฟฟ้า การบริการ ทางด้านระบบสื่อสาร รวมทั้งการคมนาคมขนส่ง ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ จึงเป็นปัญหา ในการบูรณะฟื้นฟูสิ่งที่ถูกทำลายขึ้นมาใหม่

4. ระยะของภัยพิบัติ มีอะไรบ้าง

การเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ย่อมมีระยะของภัยพิบัติ ตั้งแต่ก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย และหลังจากภัยสงบแล้ว ดังนี้คือ

4.1 ก่อนเกิดภัย (Pre Disaster Phase) เป็นระยะเตรียมการและเตรียมพร้อมก่อนจะเกิดภัยพิบัติ ต้องมีการวางแผนการปฏิบัติงาน จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องมือสื่อสาร เครื่องอุปโภคบริโภค ยานพาหนะ และกำลังอาสาสมัครไว้ให้พร้อม มีการฝึกอบรมและทดลองปฏิบัติตามแผนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการเตือนภัย

- ระยะเตือนภัย (Warning Phase) เป็นช่วงระยะเวลาก่อนเกิดภัยจะมีระยะเวลาเตือนภัยสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับชนิดของภัยนั้น ๆ เช่น ในกรณีของพายุหมุนเขตร้อน สามารถเตือนภัยได้ล่วงหน้าอย่างน้อย 48 ชม.

4.2 ขณะเกิดภัย (Impact Phase) เป็นระยะทำให้เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สิน บางครั้งเกิดในระยะเวลาสั้น ๆ เช่น แผ่นดินไหว บางครั้งนานเป็นชั่วโมง เช่น พายุไต้ฝุ่น เป็นต้น

4.3 หลังจากภัยสงบแล้ว (Post Disaster Phase) แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะคือ

- ระยะกู้ภัย (Rescue Phase) เป็นระยะในการเข้าไปช่วยชีวิตและระงับภัย ต้องกระทำให้ภัยสงบลงโดยเร็วที่สุด เพื่อลดอันตรายและความสูญเสียให้น้อยที่สุด เช่น การดับเพลิง การค้นหาและการช่วยชีวิต

- ระยะช่วยเหลือผู้ประสบภัย (Relief Phase) เป็นระยะที่ภัยเริ่มสงบ หรือผ่านพ้นไปแล้ว

ต้องเข้าไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยทั้งด้านการรักษาพยาบาล แจกจ่ายเครื่องอุปโภคบริโภค ที่จำเป็นและดูแลความสงบเรียบร้อย

- ระยะเวลาฟื้นฟูบูรณะ (Rehabilitation Phase) เป็นระยะหลังจากภัยสงบลงแล้ว และได้รับการช่วยเหลือเร่งด่วนไปแล้ว เป็นการช่วยเหลือที่มีทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว อย่างไรก็ตามในช่วงระยะของภัยพิบัติเหล่านี้ อาจมีการปฏิบัติตามเกี่ยวกันได้ เช่น การขจัดสิ่งปรักหักพัง การซ่อมแซมสิ่งสาธารณะประโยชน์ สร้างถนน สร้างสะพาน สร้างบ้านพัก การจัดศูนย์ที่อยู่อาศัย การพัฒนาอาชีพ ฝึกอาชีพ รักษาสุขภาพกาย ฟื้นฟูสุขภาพจิต

จากความจริงที่ว่า **“เจ้าของบ้านย่อมรู้ปัญหาของบ้านตนเอง ได้ดีที่สุด”** การจัดการภัยพิบัติทั่วโลก จึงเน้นให้ชุมชนเป็นหลัก โดยมีโครงการที่เน้นการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้ป็นฐานในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (Community Based Disaster Risk Management: CBDRM) ให้คนในชุมชนตระหนักถึงศักยภาพของชุมชน มุ่งมั่นที่จะเสริมสร้างความแข็งแกร่งยิ่งขึ้น ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการ เพื่อลดความเสี่ยงภัย จากการเริ่มต้นด้วยการสร้างเครือข่ายระดับหมู่บ้าน/ชุมชน เชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกชุมชน ทั้งในระดับเดียวกับ และระดับอื่นๆ ไปถึงการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน ที่สามารถจะเตือนภัยได้ล่วงหน้า จากการจัดทำแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยระดับพื้นที่ และฝึกซ้อมแผนฯ อย่างสม่ำเสมอ มีการจัดระบบ และมาตรการแจ้งเตือนภัย ประกอบกับการมีอาสาสมัครในพื้นที่เฝ้าระวังที่ได้รับความรู้ และหลักการจัดการภัยพิบัติอย่างเหมาะสม เฝ้าระวังในจุดที่สามารถบ่งชี้ถึงความอันตรายของภัยได้ล่วงหน้า

ถึงแม้ว่าภัยพิบัติบางอย่างไม่สามารถป้องกันมิให้เกิดขึ้นได้ แต่ถ้าเรามีความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติ เราก็สามารถลดความสูญเสียลงได้ ถ้าเราพร้อมก่อนภัยพิบัติมาเยือน

* พงศ์กฤษณ์ เสนีวงศ์ นักวิจัยแห่งชาติ วิทยากรอิสระ

มือถือ 089-779-0811 โทร. 02-393-7213 โทรสาร 02-745-2315